Eva Ojala
Neuvotteleva virkamies

Sosiaali- ja terveysvaliokunta

Sosiaali- ja terveysministeriön lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta (HE 75/2023 vp)

Sosiaali ja terveysvaliokunta on pyytänyt sosiaali- ja terveysministeriöltä asiantuntijalausuntoa koskien hallituksen esitystä eduskunnalle laiksi eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja siihen liittyviksi laeiksi sekä lapsilisälain 7 §:n muuttamisesta (HE 75/2023 vp).

Esityksen tausta

Esityksellä toteutetaan pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelman kirjausta indeksitarkistusten tekemättä jättämisestä osana julkisen talouden tasapainottamistoimenpiteitä sekä työllisyyden lisäämistä. Esityksellä toteutetaan myös hallitusohjelman kirjaus lapsiperheiden toimeentulon parantamisesta. Hallitusohjelman mukaan nostetaan alle kolmevuotiaiden lapsilisää, lisätään lapsilisien yksinhuoltajakorotusta, ja korotetaan lapsilisää monilapsisille perheille.

Keskeinen sisältö

Indeksitarkistusten jäädytys

Esityksessä ehdotetaan, että tiettyihin kansaneläke- ja elinkustannusindeksiin sidottuihin etuuksiin ja etuuslakien rahamääriin ei tehdä indeksitarkistusta vuosina 2024–2027. Toisin sanoen niiden määrä säilyisi vuoden 2023 tasossa.

Indeksitarkistusten tekemättä jättäminen eli etuuksien tason jäädytys toteutettaisiin säätämällä määräaikainen, vuosina 2024-2027 voimassa oleva laki, *laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027*. Laki koskisi sairausvakuutuslain mukaisten päivärahaetuuksien vähimmäismäärää, kuntoutuslain mukaisen ammatillisessa kuntoutuksessa olevan kuntoutusrahan ja nuoren kuntoutusrahan vähimmäismäärää, työttömyysturvalain mukaisen peruspäivärahan, peruspäivärahan korotusosan

ja lapsikorotuksen määrää, lasten kotihoidon tuesta ja yksityisen hoidon tuesta annetun lain mukaisia etuuksia, yleisestä asumistuesta sekä eläkkeensaajan asumistuesta annettujen lakien mukaisia rahamääriä, opintotukilain mukaista opintorahaa, opintorahan huoltajakorotusta ja oppimateriaalilisää, aikuiskoulutusetuuksista annetun lain mukaista aikuiskoulutustuen perusosaa sekä kansainvälistä suojelua hakevan vastaanotosta sekä ihmiskaupan uhrin tunnistamisesta ja auttamisesta annetun lain mukaista vastaanottorahaa ja käyttörahaa. Ehdotetussa laissa mainittuja etuuksia ja etuuslakien rahamääriä ei tarkistettaisi kansaneläke- tai elinkustannusindeksillä vuosina 2024–2027.

Lisäksi eläkkeensaajan asumistuesta annettua lakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että asumistuessa huomioon otettavien lämmitys-, vesi- ja kunnossapitokustannusten määriä, keskimääräisiä asumismenoja sekä asumismenojen enimmäismääriä ei tarkistettaisi vuosina 2024–2027. Näitä koskevat euromäärät pidettäisiin siten samansuuruisina kuin mitä niistä on säädetty valtioneuvoston asetuksella (977/2022) eläkkeensaajan asumistuen määräytymisperusteista vuodelle 2023.

Indeksitarkistusten jäädyttäminen ei koskisi eläkkeitä sekä luopumistuen täydennysosaa, vammaisetuuksia, rintamalisiä, elatustukea, sotilasavustuksen perusavustusta sekä toimeentulotuen perusosaa.

Ehdotetun jäädytyksen soveltaminen on sidottu kansaneläkeindeksin muutokseen siten, että kansaneläkeindeksin saavuttaessa pisteluvun 2009 jonain lain voimassaolovuotena indeksitarkistusten jäädytys lakkaisi ja ehdotetussa laissa mainitut, jäädytyksen piirissä olevat etuudet ja rahamäärät nousisivat tämän jälkeen voimassa olevan lainsäädännön mukaisesti. Tämä tarkoittaa sitä, että kansaneläke- ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien tarkistusten jäädytyksen vaikutus etuuksien ja rahamäärien reaaliseen tasoon voisi olla enintään 10,2 prosenttia. Toteutettavaa indeksitarkistusten jäädytystä ei kuitenkaan olisi tarkoitus kompensoida myöhemmin vaan muutos on tarkoitettu pysyväksi.

Lapsilisän korotukset

Lapsilisälakia ehdotetaan muutettavaksi siten, että neljännen ja sitä useamman lapsen lapsilisää sekä lapsilisän yksinhuoltajakorosta korotettaisiin 10 eurolla lastan kohden kalenterikuukaudessa. Lisäksi ehdotetaan, että alle kolmevuotiaasta lapsesta maksettavan lapsilisän määrää korotetaan 26 eurolla lasta kohden kalenterikuukaudessa.

Voimaantulo

Esitys liittyy esitykseen valtion vuoden 2024 talousarvioksi ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2024. Laki eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 ja laki eläkkeensaajan asumistuesta annetun lain 54 §:n väliaikaisesta muuttamisesta olisivat voimassa 31.12.2027 saakka. Alle kolmevuotiaan lapsilisän korotusta on tarkoitus soveltaa vasta 1.4.2024 lukien.

Vaikutukset

Vaikutukset julkiseen talouteen

Kansaneläkeindeksin kehitys on sidottu kuluttajahintojen kehitykseen, joten esityksen vaikutukset riippuvat tulevasta inflaatiokehityksestä. Esityksen pohjana on valtiovarainministeriön ennuste talouden ja kustannustason kehityksestä.

Ehdotettu lakisääteisten indeksitarkistusten tekemättä jättäminen alentaa etuusmenoja yhteensä 239 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja 549 miljoonaa vuonna 2027. Ottaen huomioon verovaikutukset jäädytyksen johdosta julkisten menojen arvioidaan alenevan 167 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja 384 miljoonaa euroa vuonna 2027.

Lapsilisän korotukset lisäävät valtion menoja noin 54,5 miljoonaa euroa vuonna 2024 ja 65 miljoonaa vuodesta 2025 lukien.

Esityksen yhteisvaikutukset: Yhteensä julkisten menojen arvioidaan alenevan noin 320 miljoonaa euroa, josta valtion osuus 280 miljoonaa euroa ja kuntien osuus 40 miljoonaa euroa.

Taloudelliset vaikutukset kotitalouksiin

Vaikutukset koskevat niitä henkilöitä ja kotitalouksia, jotka saavat jäädytyksen kohteena olevia kansaneläkeindeksiin tai elinkustannusindeksiin sidottuja etuuksia. Näiden henkilöiden ja kotitalouksien saamien etuuksien reaalinen taso laskee – kuitenkin enintään 10,2 prosenttia. Tosialliset vaikutukset vaihtelevat etuudensaajan tilanteesta riippuen. Indeksitarkistusten jäädytyksen vaikutus on sitä suurempi, mitä pitempään etuutta saadaan. Lisäksi jäädytyksen vaikutus kumuloituu, jos henkilö tai kotitalous, johon hän kuluu, saa useampaa jäädytyksen piiriin kuuluvaa etuutta. Esityksen arvioidaan lisäävän toimeentulotuen käyttöä. Kaikista pienituloisimmilla henkilöillä tai kotitalouksilla käytettävissä olevat tulot eivät kuitenkaan välttämättä laske, sillä toimeentulotuki kompensoi muiden etuuksien menetystä.

Osin indeksitarkistusten tekemättä jättämisestä aiheutuvaa ensisijaisten etuuksien reaalisen tason laskua kompensoivat lapsilisään ehdotetut korotukset. Lapsilisään esitetyt korotukset kohdistuvat niihin perheisiin, jotka tutkimusten valossa keskimäärin ovat muita useammin köyhyysriskissä eli yksinhuoltajaperheisiin, monilapsisiin perheisiin ja perheisiin, joissa on pieniä lapsia.

Esityksen suhde muihin annettuihin hallituksen esityksiin

Eduskunnalle on annettu hallituksen esitys laiksi Kansaneläkelaitoksen kuntoutusetuuksista ja kuntoutusrahaetuuksista annetun lain muuttamisesta (HE 60/2023 vp). Esityksessä ehdotetaan, että kuntoutuslain mukaisten ammatillisen kuntoutuksen ja nuoren kuntoutusrahan ajalta maksettavan kuntoutusrahan vähimmäismäärän tasoa lasketaan ja ammatillisen kuntoutuksen ajalta maksettavan kuntoutusrahan laskukaavaa muutetaan. Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi lain 32 §:ää (kuntoutusrahan määrä) ja 67 §:ää (indeksitarkistus). Jos eduskunta hyväksyy kuntoutuslakiin ehdotettavat muutokset, tulisi laissa eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 1 §:n 1 momentin 2 kohdan sanamuotoa muuttaa vastaamaan kuntoutuslakiin esitettyä muutosta.

Lisäksi eduskunnalle on annettu hallituksen esitys laeiksi työttömyysturvalain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta (HE 73/2023 vp). Esityksessä ehdotetaan lisättäväksi työttömyysturvalakiin uusi 11 luvun 1 b §, jossa säädettäisiin työttömyysturvalain 5 luvun 1 §:n rahamäärien (työssä-

oloehdon tulorajat) tarkistamisesta kansaneläkeindeksillä. Indeksitarkistusten jäädytyksen on tarkoitus koskea myös tätä indeksitarkistusta. Jos eduskunta hyväksyy työttömyysturvalakiin ehdotettavat muutokset, tulisi laissa eräiden kansaneläkeindeksiin ja elinkustannusindeksiin sidottujen etuuksien ja rahamäärien indeksitarkistuksista vuosina 2024–2027 huomioida em. työttömyysturvalain muutos.